

Czynniki sprzyjające i hamujące bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w okresie transformacji systemowej

Jednym z zagadnień, którego nie należy pominąć w dyskusji na temat przebiegu i efektów transformacji systemowej w Polsce, jest kształtowanie się bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) na tle zachodzących w kraju przemian. To właśnie BIZ stanowią nieodłączny element procesu transformacji i rozwoju polskiej gospodarki po 1989 r. Przy braku własnych zasobów kapitałowych, wymaganych przy realizacji wyznaczonych celów, tworzyły nie tylko pożądany, ale również popierany strumień zasilania przeprowadzanych reform.

Konfrontacja polskiej gospodarki z międzynarodową konkurencją ujawniła jej niekonkurencyjność, a często zacofanie. Konieczne było więc pilne przeprowadzenie działań naprawczych, które miały wpłynąć na poprawę stanu gospodarki, ale też na osiągnięcie określonych standardów wymaganych przez inwestorów zagranicznych (dotyczących m.in. regulacji prawnych, infrastruktury, systemu transferu kapitałów i zysków za granicę)¹. Dążenie do zainteresowania przedsiębiorstw zagranicznych polskim rynkiem było o tyle istotne, że inwestycje bezpośrednie mogą w bardzo pozytywny sposób oddziaływać na wiele obszarów gospodarki kraju przyjmującego, a w szczególności kraju wymagającego mocnego ożywienia gospodarczego. Realizacja tych celów była możliwa dzięki zmianom prawa gospodarczego i polityki gospodarczej państwa, a także przełamaniu uprzedzeń społeczeństwa do kapitału obcego.

BIZ to „forma długoterminowej lokaty kapitału za granicą, polegająca na stworzeniu w obcym kraju nowego przedsiębiorstwa i wyposażeniu go w kapitał zakładowy albo wykupieniu takiej liczby akcji (udziałów) zagranicznego przedsiębiorstwa, która pozwala na kontrolowanie jego działalności”². Jest to

¹ A. Sokołowski, *Inwestycje niemieckie na Dolnym Śląsku w latach 1990–2000*, Wrocław 2001, s. 85.

² J. Rymarczyk, *Formy handlu zagranicznego*, [w:] J. Rymarczyk (red.), *Handel zagraniczny: organizacja i technika*, Warszawa 2002, s. 30.

więc nic innego jak „podejmowanie od podstaw samodzielnej działalności gospodarczej za granicą lub też przejmowanie kierownictwa już istniejącego przedsiębiorstwa”³. „Do inwestycji zagranicznych zalicza się również udzielanie kredytów zagranicznym przedsiębiorstwom lub zlokalizowanym za granicą przedsiębiorstwom z udziałem własnym, a także wyposażanie ich w dobra inwestycyjne”⁴. I właśnie międzynarodowy ruch kapitału, do którego dochodzi wraz z chwilą podjęcia inwestycji, jest jedną z najbardziej istotnych cech omawianego zjawiska. Nie należy jednak pojmować BIZ jako prostego transferu kapitału finansowego. Zaznaczyć trzeba, iż w przypadku inwestycji zagranicznych transfer kapitału wiąże się z zarządzaniem nim, co sugeruje, że równoległe przesuwane są inne czynniki wytwórcze⁵. Czynniki te to najczęściej: technologia, *know-how*, metody zarządzania i marketingu oraz umiejętności menedżerskie. Założyć można, że charakteryzują się one wyższym poziomem rozwoju niż w przyjmującym kraju, co powoduje, iż mogą wpłynąć na jego rozwój i zmniejszenie dystansu dzielącego go od najwyższej rozwiniętych państw przodujących we wdrażaniu nowoczesnych rozwiązań. Można także wymienić kilka innych cech BIZ, które sprawiają, iż są one wciąż istotnym elementem stosunków gospodarczych w Polsce. Po pierwsze, BIZ stanowią doskonałą formę uzupełnienia oszczędności kraju goszczącego o nowy kapitał⁶. Pozwalają przeznaczyć nowe zasoby kapitału na cele rozwojowe, a poza tym stanowią alternatywę dla kredytów zagranicznych, w przeciwieństwie do których nie tworzą zobowiązania dłużnego kraju lokaty⁷. Zaobserwować można tu związek między napływem BIZ a kształtowaniem się bilansu płatniczego kraju goszczącego. Poprawa bilansu obrotów bieżących nastąpi w przypadku napływu proeksportowych inwestycji. Istotna może być także rola inwestorów zagranicznych w procesie prywatyzacji. Z jednej strony BIZ są elementem tworzenia sektora prywatnego, z drugiej zaś mogą generować znaczną część wpływów do budżetu z tytułu prowadzonej prywatyzacji⁸. Budżet państwa powinien też być zasilany wpływami z tytułu podatków ściąganych od inwestorów zagranicznych. Istotnym zagadnieniem jest również wpływ BIZ na zmianę stopnia koncentracji produkcji przez współdziałanie w podziale rynku lokalnego⁹. Jeżeli nie będzie dochodzić do likwidacji lokal-

³ A. Budnikowski, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Warszawa 2001, s. 143.

⁴ J. Rymarczyk, *op. cit.*, s. 30.

⁵ E. Czerwieńiec, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednio w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych*, Poznań 1990, s. 10.

⁶ W. Karaszewski, *Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1990–1999*, Toruń 2001, s. 55–56.

⁷ S. Luc, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednio a przekształcenia strukturalne w przemyśle polskim*, Warszawa 2000, s. 34.

⁸ M.A. Weresa, *Skutki inwestycji zagranicznych dla gospodarki kraju przyjmującego – doświadczenia Polski*, [w:] *Rola inwestycji zagranicznych w gospodarce*, Warszawa 2002, s. 22–23.

⁹ S. Luc, *op. cit.*, s. 30.

nych przedsiębiorstw w efekcie działalności inwestorów zagranicznych, to przyczynią się również do wzrostu PKB przez zwiększenie wartości dóbr finalnych powstałych w gospodarce. BIZ mogą także wywoływać zmiany na rynku pracy. Z jednej strony powinny sprzyjać tworzeniu nowych miejsc pracy, z drugiej zaś redukcji przerostów zatrudnienia (charakterystycznych głównie dla prywatyzowanych przedsiębiorstw państwowych).

Przedstawiona charakterystyka inwestycji bezpośrednich w jednoznaczny sposób tłumaczy ich rolę w okresie polskiej transformacji gospodarczej.

Procesy charakterystyczne dla Polski w okresie przemian systemowych w dwojaki sposób mogły oddziaływać na potencjalnych inwestorów zagranicznych¹⁰. Mogły wywołać efekt zachęcający do podejmowania działalności gospodarczej na terytorium Polski. Zjawisko obserwowanej liberalizacji wewnętrznej, jak uwolnienie cen, pełne dopuszczenie i preferowanie sektora prywatnego czy plany prywatyzacji sektora państwowego, musiało w pozytywnym stopniu wpływać na odbiór Polski jako kraju przychylnego inwestycjom zagranicznym, a głównymi stymulantami były¹¹: nienasycenie polskiego rynku, sentyment do kraju przodków, niewielki kapitał potrzebny do zainwestowania czy niskie koszty siły roboczej. Na korzyść Polski jako miejsca lokalizacji przyszłych inwestycji przemawiało także korzystne położenie geograficzne, potencjał demograficzny rynku oraz niski poziom konkurencji. Polska jako kraj o stosunkowo dużym, lecz częściowo niewykorzystanym rynku zbytu, stanowić musiała atrakcyjne miejsce dla inwestorów zagranicznych¹². Również dążenia w kierunku dostosowania struktury przemysłu do zmian globalnego popytu i podaży na rynku międzynarodowym oraz krajowym przyciągały inwestorów. Widoczne dla inwestorów musiały być również efekty rozpoczętych wcześniej procesów prywatyzacyjnych i demonopolizacji, które przyczyniały się do odbudowy mechanizmów rynkowych. Szczególnie istotny był także zwiększający się popyt wewnętrzny, uaktywniony przemianami znoszącymi „ograniczenia konsumpcji” starego systemu. W pierwszych latach transformacji inwestorzy zagraniczni byli więc głównie zainteresowani wypełnieniem niedoboru dóbr konsumpcyjnych¹³.

Proces transformacji i restrukturyzacji polskiej gospodarki, oprócz jednoznacznie korzystnych konsekwencji, wywołał także zjawiska niepożądane. Kosztem podejmowanych reform naprawczych były: recesja gospodarcza, spadek realnych dochodów ludności, produktu krajowego brutto i popytu oraz rosnące bezrobocie spowodowane nie tylko likwidacją nieefektywnych przedsiębiorstw.

¹⁰ Z. Chrupek, *Stan bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, [w:] Z. Sadowski (red.), *Kapitał zagraniczny w Polsce: warunki działania*, Warszawa 1999, s. 92.

¹¹ E. Sitek, *Determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych przedsiębiorstw*, Częstochowa 1997, s. 95–96.

¹² Por. A. Szromnik, *Inwestycje zagraniczne w Polsce: stan i warunki inwestowania dla firm niemieckich na tle krajów Europy Wschodniej*, Gliwice 1994, s. 11–21.

¹³ W. Karaszewski, *op. cit.*, s. 225.

Wystąpiła także bardzo wysoka inflacja zwiększająca ryzyko inwestowania i koszty kredytowego finansowania inwestycji¹⁴. Wszystkie te elementy przyczyniły się do powstania efektu zniechęcającego do lokowania kapitału w Polsce. Wynikał on z trudnej sytuacji gospodarczej kraju i odsuwał w czasie decyzje o realizacji BIZ. Silne oddziaływanie efektu niekorzystnego powodowało, iż Polska w latach 1989–1991 nie była, w ostatecznym rozrachunku, atrakcyjnym miejscem lokowania inwestycji zagranicznych. Przez międzynarodowe instytucje i środowiska finansowe uznawana była za państwo o wysokim poziomie ryzyka inwestycyjnego¹⁵. Inwestorzy nie mogli mieć bowiem pewności co do rezultatów procesów transformacyjnych, ich skali i tempa. W związku z tym działalność przedsiębiorców cechowała duża ostrożność w podejmowaniu decyzji, czego przejawem była stosunkowo mała skala zaangażowania kapitałowego oraz wybór branż i form wejścia na rynek, które umożliwiłyby szybkie i mało kosztowne wycofanie się¹⁶. Badania empiryczne¹⁷, analizujące bariery podejmowania BIZ w Polsce w latach 1991–1993, wskazywały na wiele czynników, które utrudniały lub nawet uniemożliwiały realizację tych inwestycji. Oprócz braku wymienialności waluty i niepewnych kursów walutowych wskazywano na zagrożenie polityczną destabilizacją. Największe zastrzeżenia budził ciągły brak odpowiednich unormowań prawnych, a także nieuregulowane kwestie dotyczące prawa własności. Dostrzegano także słabą infrastrukturę (brak zaplecza logistycznego i odpowiednich systemów komunikacji) i nie do końca rozwiniętą sieć handlową (np. brak rynku wtórnego). Nie bez znaczenia pozostawały problemy wynikające ze współpracy inwestorów z polskimi partnerami. Pochodziły one głównie z opóźnień związanych ze spłatą długów i ich wewnętrznej organizacji (przede wszystkim braku kontroli jakości). Inwestorzy zauważali także trudności w pozyskiwaniu wykwalifikowanej kadry pracowniczej. Również słaby rozwój polskiego systemu bankowego i giełdowego stanowiły poważną barierę napływu BIZ do Polski w latach 1989–1993¹⁸. Wynika to z faktu, iż na efektywność działalności przedsiębiorstwa w kraju przyjmującym ma wpływ m.in. funkcjonowanie rynku kapitałowego. Inwestycje zagraniczne wymagają często finansowania zewnętrznego przez instytucje finansowe kraju goszczącego. Istotna jest więc dostępność kredytu i jego oprocentowanie. Wymienione przykłady stanowiły największe destymulany BIZ w okresie transformacji systemowej.

¹⁴ Z. Chrupek, *op. cit.*, s. 92.

¹⁵ E. Dobrodziej, *Kapitał zagraniczny w Polsce*, Bydgoszcz 1999, s. 12.

¹⁶ Z. Dworzecki, A. Nowak, S. Umiński, *Mapa ryzyka inwestycyjnego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, Gdańsk 1996, s. 2.

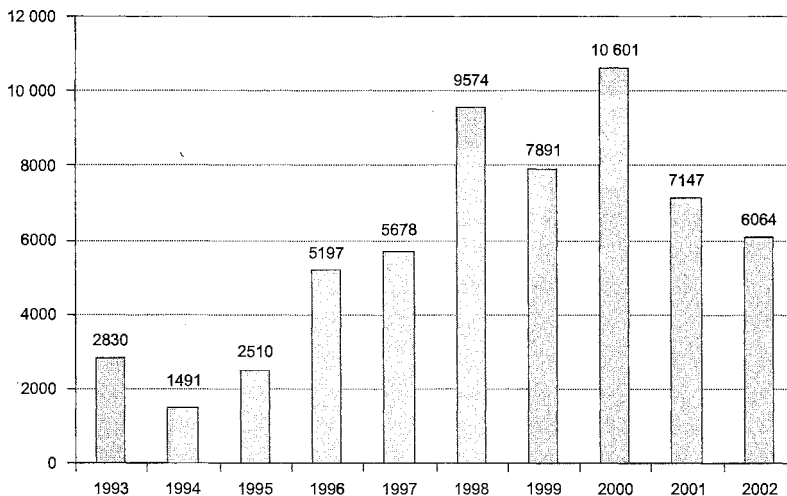
¹⁷ A. Szymaniak, *Kapitał zagraniczny w Polsce: uwarunkowania napływu i działalności*, Poznań 2001, s. 150–151, [za:] P. Genco, S. Taurelli, C. Viezzoli, *Private Investment in Central and Eastern Europe: Survey Results*, European Bank for Reconstruction and Development, Working Paper 1993, No. 7, s. 15.

¹⁸ E. Sitek, *op. cit.*, s. 91.

Z pewnością zniechęcały inwestorów do przenoszenia aktywności gospodarczej z kraju macierzystego do Polski. Jednakże zachodzące procesy restrukturyzacyjne prowadziły do stopniowego niwelowania ich oddziaływania i budowania coraz korzystniejszego klimatu inwestycyjnego.

Efektom przeprowadzanych zmian stał się aktywniejszy napływ kapitału w postaci BIZ (widoczny już od 1991 r.), wykazujący się coraz większą tendencją wzrostową. O ile w 1989 r. wielkość BIZ była symboliczna (8 mln dolarów), o tyle w następnych dwóch latach wynosiła odpowiednio 105 i 324 mln dolarów, by w 1992 r. osiągnąć 1408 mln dolarów¹⁹. Dla bardzo ogólnego scharakteryzowania skali napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski w okresie transformacji można wyodrębnić dwa okresy. W latach 1990–1994 inwestorzy z zagranicy zainwestowali kapitał w formie BIZ o wartości 6158 mln dolarów, natomiast w drugim okresie, przypadającym na lata 1995–1999, wartość tych inwestycji była pięciokrotnie większa i osiągnęła kwotę 30 850 mln dolarów.

Wartość BIZ napływających do Polski w kolejnych latach 1993–2002 obrazuje rys. 1.

Rys. 1. Napływ BIZ do Polski w latach 1993–2002 (w mln dolarów)

Źródło: Strona internetowa PAIZ, <http://www.paiz.gov.pl/index/?id=c058f544c737782deacea532d9add4c>

Kluczową rolę w kształtowaniu warunków podejmowania BIZ odegrały zmiany w polskim prawie regulującym działalność przedsiębiorstw z udziałem zagranicznym. Przełomowe znaczenie miało uchwalenie w 1991 r. Ustawy o spółkach

¹⁹ J. Żurawski, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w latach 1989–1999*, [w:] J. Rymarczyk, M. Sutkowski (red.), *Internacjonalizacja i globalizacja gospodarki polskiej: handel międzynarodowy i inwestycje zagraniczne*, Wrocław 2000, s. 376.

z udziałem zagranicznym²⁰. Nowe regulacje prawne, bliskie standardom światowym, a oparte na zasadzie wolności gospodarczej (przy zastrzeżeniu jedynie strategicznych dla państwa obszarów), stwarzały inwestorom zagranicznym bardziej korzystne warunki funkcjonowania²¹. Przed wejściem tej ustawy w życie obowiązywała bowiem Ustawa o działalności gospodarczej z udziałem podmiotów zagranicznych z 1988 r.²² W myśl jej założeń spółki tworzone z udziałem podmiotu zagranicznego musiały uzyskać zezwolenie na rozpoczęcie działalności i obowiązywały je ograniczenia w transferze zysków. Sytuacja taka z całą pewnością nie sprzyjała napływowi BIZ, jednakże ewolucja obowiązujących w Polsce przepisów prawnych, dotyczących działalności inwestorów zagranicznych, stała się podstawą do daleko idącej liberalizacji i otwarcia gospodarki dla napływu kapitału z zagranicy²³.

Nie bez znaczenia pozostawało pozytywne nastawienie kolejnych rządów Polski do członkostwa w organizacjach międzynarodowych i współpracy z organami Unii Europejskiej w celu dostosowywania systemu prawnego i gospodarczego Polski do modelu Unii, umożliwiające ubieganie się w przyszłości o członkostwo w jej strukturach. Układ Europejski o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi i ich krajami członkowskimi²⁴, podpisany w 1991 r., z pewnością wpłynął na postrzeganie Polski jako potencjalnego miejsca lokalizacji BIZ. Polska zobowiązała się bowiem ułatwić podejmowanie działalności na swoim terytorium przez osoby fizyczne i prawne z krajów Wspólnoty oraz na traktowanie ich w sposób nie mniej korzystny niż własnych podmiotów gospodarczych.

Dynamiczne zmiany strukturalno-własnościowe, będące częścią złożonego procesu transformacji, wyzwalały inicjatywy inwestycyjne. W 1995 r. Departament Handlu USA uznał Polskę za jeden z dziesięciu tzw. wielkich wyłaniających się rynków (był to jedyny kraj Europy Środkowo-Wschodniej, który został zaliczony do tej grupy). Na uznanie to wpłynęła przede wszystkim wysoka dynamika wzrostu polskiej gospodarki (w latach 1993–1995 średni wzrost PKB wynosił 4,6%)²⁵. Znaczenie wzrostu gospodarczego, jako czynnika przyciągającego BIZ, jest podkreślane niezwykle często w literaturze przedmiotu. Wzrost go-

²⁰ Dz.U. Nr 60 z 1991 r., poz. 253.

²¹ Do ustaw, które regulowały status prawny inwestorów zagranicznych w sposób bardziej korzystny niż przed ich wprowadzeniem, należały: Ustawa o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, obowiązująca od 1990 r. (w 1996 r. zastąpiona przez Ustawę o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych), Ustawa o spółkach z udziałem zagranicznym z 1991 r., Ustawa o zmianie ustawy o spółkach z udziałem zagranicznym oraz niektórych ustaw z 1996 r., a także Ustawa o zmianie ustawy z 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców.

²² Dz.U. Nr 41 z 1988 r., poz. 325.

²³ W. Karaszewski, *op. cit.*, s. 166.

²⁴ Dz.U. Nr 11 z 1994 r., poz. 38.

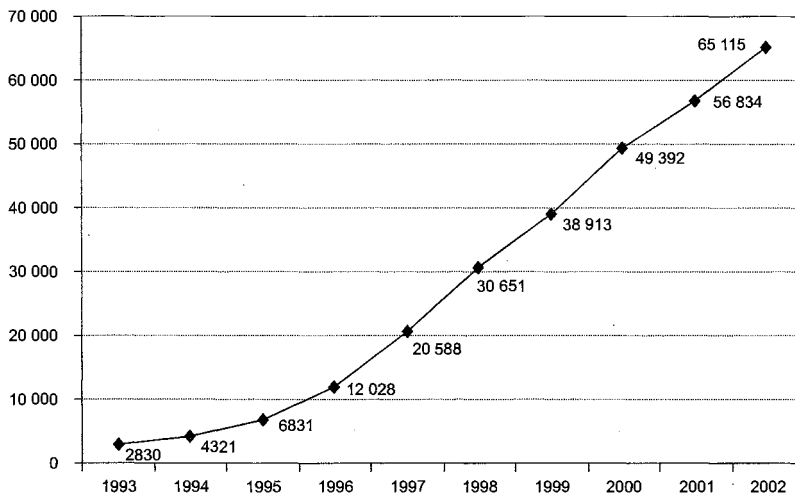
²⁵ B. Kisiel-Łowczyc (red.), *Współczesna gospodarka światowa*, Gdańsk 1999, s. 145.

spodarczy przyczynia się bowiem do polepszenia infrastruktury, kwalifikacji siły roboczej i zwiększenia wydajności, co zwiększa prawdopodobieństwo osiągnięcia przez inwestorów zysków w przyszłości²⁶.

Reasumując, do czynników, które w największym stopniu przyczyniły się do widocznego wzrostu zainteresowania inwestorów zagranicznych podejmowaniem działalności gospodarczej w Polsce po 1991 r. należy zaliczyć²⁷:

- pokonanie pod koniec 1992 r. barier recesji i wejścia w etap przyspieszonego tempa wzrostu gospodarczego;
- ograniczanie rozmiarów bezrobocia;
- rozwój rynku wewnętrznego;
- wzrost popytu globalnego;
- rzeczywiste zrównanie w prawach i obowiązkach podmiotów krajowych i zagranicznych;
- umacnianie się wśród inwestorów zagranicznych przekonania o nieodwracalności procesów transformacji systemowej w Polsce;
- priorytetowe wiązanie przyszłości Polski z przynależnością do Unii Europejskiej oraz przystąpienie w 1996 r. do OECD.

W efekcie oddziaływania tych i innych czynników wartość skumulowanych BIZ w Polsce rosła systematycznie, co ilustruje rys. 2. Należy zwrócić jedynie uwagę na znacznie mniejsze przyrosty skumulowanych BIZ w ostatnich dwóch okresach od tych, jakie notowano we wcześniejszych latach. Powodem tego jest ogólny spadek aktywności inwestycyjnej korporacji transnarodowych, który roz-

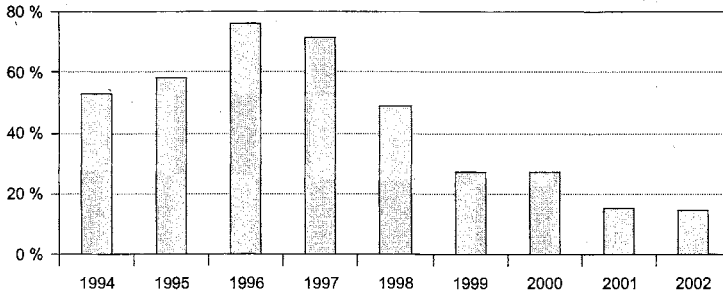

Rys. 2. Skumulowana wartość inwestycji bezpośrednich w Polsce w latach 1993–2002 (w mln USD)

Źródło: Strona internetowa PAIZ, <http://www.paiz.gov.pl/index/?id=c058f544c737782deacefa532d9add4c>

²⁶ E. Nojszewska, *Wprowadzenie do biznesu międzynarodowego*, Warszawa 2002, s. 148.

²⁷ E. Dobrodziej, *op. cit.*, s. 12–13.

Rys. 3. Procentowy przyrost skumulowanych inwestycji bezpośrednich w Polsce w latach 1994–2002
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PAIZ.

począł się w 2001 r., oraz wyczerpywanie się zasobów Skarbu Państwa przeznaczonych do prywatyzacji.

Należy jeszcze wskazać bardzo ważny związek, jaki zachodził między podlegającą transformacji gospodarką polską a inwestorami zagranicznymi, który może być zobrazowany jako układ sprzężeń zwrotnych. Zmiany zapoczątkowane w 1989 r., prowadzące do stabilizacji i restrukturyzacji gospodarki, rozwoju infrastruktury i liberalizacji systemu prawa regulującego życie gospodarcze, stwarzały możliwości realizacji BIZ. Jednocześnie inwestorzy zagraniczni podejmując BIZ dokonywali transferu kapitału i towarzyszących mu czynników produkcji, co zwiększało efekty transformacji²⁸. Z pewnością można więc mówić o wyraźnej zależności między skalą napływu BIZ a stopniem zaawansowania reform gospodarczych i umacniania efektywnie działającej gospodarki rynkowej.

Bibliografia

- Budnikowski A., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Warszawa 2001.
- Chrupek Z., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w procesie transformacji i rozwoju gospodarczego Polski*, [w:] Z. Olesiński (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*, PWE, Warszawa 1998.
- Chrupek Z., *Stan bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, [w:] Z. Sadowski (red.), *Kapitał zagraniczny w Polsce: warunki działania*, Warszawa 1999.
- Czerwieńiec E., *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych*, Zeszyty Naukowe, Seria II, z. 105, Prace doktorskie i habilitacyjne, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Poznań 1990.
- Dobrodziej E., *Kapitał zagraniczny w Polsce*, Bydgoszcz 1999.
- Dworzecki Z., Nowak A., Umiński S., *Mapa ryzyka inwestycyjnego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, Gdańsk 1996.

²⁸ Z. Chrupek, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w procesie transformacji i rozwoju gospodarczego Polski*, [w:] Z. Olesiński (red.), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*, Warszawa 1998, s. 168.

- Karaszewski W., *Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1990–1999*, Toruń 2001.
- Kisiel-Łowczyk B. (red.), *Współczesna gospodarka światowa*, Gdańsk 1999.
- Luc S., *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie a przekształcenia strukturalne w przemyśle polskim*, Warszawa 2000.
- Nojszewska E., *Wprowadzenie do biznesu międzynarodowego*, Warszawa 2002.
- Rymarczyk J., *Formy handlu zagranicznego*, [w:] J. Rymarczyk (red.), *Handel zagraniczny: organizacja i technika*, Warszawa 2002.
- Sitek E., *Determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych przedsiębiorstw*, Częstochowa 1997.
- Sokołowski A., *Inwestycje niemieckie na Dolnym Śląsku w latach 1990–2000*, Wrocław 2001.
- Szromnik A., *Inwestycje zagraniczne w Polsce: stan i warunki inwestowania dla firm niemieckich na tle krajów Europy Wschodniej*, Gliwice 1994.
- Szymaniak A., *Kapitał zagraniczny w Polsce: uwarunkowania napływu i działalności*, Poznań 2001.
- Weresa M.A., *Skutki inwestycji zagranicznych dla gospodarki kraju przyjmującego – doświadczenia Polski*, [w:] *Rola inwestycji zagranicznych w gospodarce*, Zeszyty BRE Bank – CASE, Warszawa 2002.
- Żurowski J., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w latach 1989–1999*, [w:] J. Rymarczyk, M. Sutkowski (red.), *Internacjonalizacja i globalizacja gospodarki polskiej: handel międzynarodowy i inwestycje zagraniczne*, Wrocław 2000.

Wykaz źródeł prawa

- Dz.U. Nr 41 z 1988 r., poz. 325, Ustawa o działalności gospodarczej z udziałem podmiotów zagranicznych.
- Dz.U. Nr 51 z 1991 r., poz. 298, Ustawa o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych.
- Dz.U. Nr 60 z 1991 r., poz. 253, Ustawa o spółkach z udziałem zagranicznym.
- Dz.U. Nr 11 z 1994 r., poz. 38, Układ Europejski o stowarzyszeniu Polski ze Wspólnotami Europejskimi i ich krajami członkowskimi.
- Dz.U. Nr 45 z 1996 r., poz. 199, Ustawa o zmianie ustawy o spółkach z udziałem zagranicznym oraz niektórych ustaw.
- Dz.U. Nr 54 z 1996 r., poz. 245, Ustawa o zmianie ustawy z 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców.
- Dz.U. Nr 118 z 1996 r., poz. 561, Ustawa o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych.

